

ئاوردانه و هيه كي دووباره له شازاده چكوله ي نهنتوان دوست ئيگزو پيري

له فارسييه وه: سهلاح نيساري
(بۆكان)

به لام ههر ئه و ساله تيبينييه ك له
مه پ ئه م كتيبه هاته ئاراوه؛ ئاخۆ به
راستی ئه م كتيبه ههر بۆ مندالان
نووسراوه؟

ههلبهت ئه وه جيی گومان نيبه
كه شازاده چكوله كتيبي مندالانه،
چونكه زارۆكانيش پر به دل حه ز به
خويندنه وه ي دهكهن و چيژي
ليوه رده گرن، ليره دا ناكري خۆ له م
راستيبه وه شارين، زۆر شت له و
كتيبه دا هه يه له گه ل روحي زارۆكان
ليك دووره و له بارته قاي
گه و ره كاندايه.

به كي له و شتانه نيشانه ي
ناوه رۆك و كاكلي كتيبه كه يه، كه
دياره ئه مه ش له گه ل بير و زه يني
زارۆكان له يه ك دووره و له ته ك
(منطق الطير) دا هاوكيشه، با بۆ
نمونه ئه و دوو ويته يه، به كي له
به رايب كتيبه كه دا هاتووه و
هه روه ك ماري بووناي خۆ ي له
گيانداريك هالاندووه و خه ريكي
قووت دانبه تي. ئيتر ئه مه بۆ
مندالان ئيجگار نه گونجاوه،
ته نانه ت نووسه ريش له مه پ ئه م
ويته و نيشانه وه فره جه ختي
كردۆته وه، منيش به تيروه سه لي

ئه و كتيبه سه ير و سه مه ره يه
ئه وه ي له خواره وه ده بخوينه وه،
وته به نرخه كاني دكتور (هه باس
پژمان) ه وه رگير له فه ره هه نگسه را ي
پايه داري ئه م په يقين و لي دوانه
له سه ر چاپي وه رگيراني كتيبي
شازاده چكوله وه كه له لايه ن
به رتيژيانه وه ناماده كراوه.

به رتيژ هه باس پژمان ليكدانه وه ي
خۆ ي به كورتي له سه ر ناوه رۆكي ئه م
بلا و كراوه گرينه گه وه له چه ند
خاليكدا ده خاته روو، كه به ده ليل و
به لگه ي زۆره وه ده كري بيژين ئه و
كتيبه، ههر به ته نيا بۆ مندالان
نييه، ههر چه ندي زارۆك و
مي رمندالان به تامه زرۆيبه وه
ده بخوينه وه، گه و ره كانيش چيژي
ته واوي ليوه رده گرن و مو تالاي
ده كهن.

* * *

نهنتوان دوست ئيگزو پيري، له
شه ري دووه مي جيه انيدا وه ك
په نابه ريك خۆ ي گه يانده ئه مريكا،
ههر له وي شازاده چكوله ي نووسي و
له سالي ۱۹۴۳ ي زاييني چاپي
كرد، ههر ئه و ساله وه رگير درايه سه ر
زمانی ئينگليزي و له چاپ درايه وه،

باسی له سهر ده که م. شتیکی تر که له کتیبه شازاده چکوله دا هیه و به مه و دایه کی زور مندالانی به جی هیشتوه، نه ویس و حه نه که!

سهر له بهری ئەم کتیبه پره له تهوس پیدادان و لور و شته قووله کان. تیگه یشتن له و شوینانه ئەزموون و فره زانی و ناشابوون له تهک شتیوازی تهنز و حه نهک و یاری کردن به زمان و ته گه لپک له خوئی ده گری، بۆ وینه:

دواتر گوتی: «که و ابو تو ش له ئاسمانی را هاتویه خواری، خه لکی کیها نه ستیروکی؟»

ههر له و کات و ساته دا ترووسکه یه کم به چاو دیت، رازی دابه زینی نهوی بۆ ناشکرا کردم، خیرا لیم پرسی: «که و ابو له نه ستیروکیکی تره وه هاتووی؟»

به لام نه هیج وهلامی نه دامه وه، سهیری فرۆکه که می ده کرد و زور به شینهیی سهری بۆ ده له قاندم. «ناشکرایه له جیهی که زور دووره وه نه هاتووی، وا دهرده که وئ ههر دووریش نه بی...»

بگیروه به شتیکی له ژبانی له ئاسمانیدا تیپه ربوه، واته نهویش به جوړیک گیاندارتیکی عاسمانییه، سهرنج بدنه ئەم رسته یه: «واده ده که وئ ههر دووریش نه بی...»

ئه مه تهنز و حه نه کتیکی جوانه، به لام ناگونجی مندالان سهرنج بدنه ئەم نوکته یه.

ئه گهر واز له ته نزان بیتین، شتیوازی کتیبه به راستی نه وه نییه که بۆ زارۆکان دهنوسریت! زۆریه

په ند و هیما و دیمه نه گوتارییه کانی کتیبه که له شان و شکوی مندالدا نییه و له و په ری قورساییدایه. نه وه گومانی تیدا نییه که شازاده چکوله که کورتترین شتیوازی خوئی له ناو کتیبهی زارۆکاندا هیه، نه و شتیوازهش به راستی زور له دنیای مندالان دوور که وتوته وه.

له وه گرنگتر خه رمانه یه که له م خه موخه ته فه زای چیرۆکه که می داگیر کرده وه، کتیبهی مندالان ناشی تا ئەم نه دازه یه ته مومژاوی و به خه موخه فه ت په رژین کرابی.

با ئەمهش نه شارینه وه جوانییه که له شازاده چکوله دا هیه که به راستی جیی سه رسورمانه و ته و اوی نه و زه قبوون و که ندوله ندانه ده شاریته وه، هه موو سالتیک له سه رتاسه ری ئەم جیهانه دا به هه زاران زارۆک به تامه زرۆیییه وه پیشوازی له م کتیبه ده که ن و ده یخوینه وه، ده شی ئەمهش نه شارینه وه که نه و کتیبه شتیکی غه بیره سروشتی تیدا نییه.

ته نانه ت دیارده کانیس، ته نانه ت ته نز و شتیوازه که ش، یان خه مه کانیس، به راستی هه موو شتیکی خوړسکی و سروشتییه، به تایه ت شتیوازی په یقینی شازاده چکوله، هه لبه ت زور شتی تریش هیه که له نه و کتیبه نه دا نووسراون و لایه نی مندالان له خو ده گری و ده ست کرد و رواله ت گه را نییه، به لام ویده چی که سایه تی نه و منداله ی که له کتیبه که دا قسه ده کات، سروشتی تیرین مندال بی له ناو مندالاندا، که پاله وانی سه ره کی ته و اوی کتیبهی زارۆکانن، راستییه کی حاشا هه لئاگر نه وه یه،

ئه گه رچی که سایه تیگه لی مندال له چیرۆکی نه و اندا، بیرو بۆ چوونه کانیان مندالانه یه، به لام شتیوه ی ناخافتن و پراویتیان زورتر له سه سر پتیچکه و شتیوازی ته مه نداران ریگه ده بری، و ته کانی نه وان بوونه ته سه رمه شق و وینه بۆ قسه کردن. له راستیدا به گیترانه و دی ته و او رسته گه لی پته و و بی که موکوری قسه ی خوئیان ده که ن، به لام خو مندالان جاری کالقام و بیر و ناوه زیان شلک و بی پیز و هیزه، نه گه ر باسی شتیکی ده که ن زور کال و ناته و او، به تایبه تی نه و زارۆکانه ی له گه ل شازاده چکوله ها و ته مه نن. مندالان به شتیوه یه کی سروشتی هه روه ک وینه ی به راییی کتیبه که قسه ده که ن، یانی هه روه ک وینه ی نه و ماری بوونایه ی له چه شنی باداک خوئی له گیاندارتیکی هالاندووه و نه ویش بستتیک کلک و سه ری به ده ره ویه! ماباقی له شی شاراو یه، یه کتیک له ماناکانی وینه که نه وه یه، یانی نیشانه یه که له و شتیوازانه ی که فه ره نسه و ییه کان پیی ده لپن: شتیوازی نالیپتتیک به وهر گیترانی ده قئاوده قی نووسراوه که ده بیته شتیوازی پیچراو و دا پوشاروه، ههر ئەمهش ئیستا هاتوته ناو فارساییه وه به واتای کورت کردنه وه یه، له وینه ی دووه مدا ماری بوونا، فیلیتیکی قووت داوه و خه ریکی هه زم کردنی فیله که یه، هیج جیهی کی فیل به ده ره وه نییه، ئیتر بیچم و شتیوه ی نه و له پیش چاو لاچوه، به لام ههر نه ویش به راستی له وینه که دا هیه؛ زۆریه ی مانای ده که ش له راستیدا ههر به م جوړیه.

به لام نه و دوو وینه یه باس له زور

شتی دیکه ش دهکهن: وینهی یه کهم له راستیدا نیشانه یه که له «متونیمی» ههر وهختیک که تنیا شتیک له باتی تهواری شته که بیته ئاراهه، ئهوه یانی متونیمی یه کپیکه له مکانیزمه کانی گرنگی زمان، جا ئه گهر بریار و ابایه مروفت له مهر ههر بابه تیکه وه تهواری مه به سته کان به ورد و درشته وه باس بگردایه، لیدوان و قسه کردن به راستی ئه رکیک فره زحمهت و دژوار ده بوو؛ بیروئه نندیشه، شوین دانانی له سهر زمان، به جوریک خوئی ریک ده خات، که ده کرئ هه موو شتیک له ودا بگونجی و کورتی بکاته وه.

حافیزه و بیر، به تایه تی دوو راو دوور، به تهواری ههر لهو بیچم و شیوه یه دا خو دهنویتی، هه لبت متونیمی شیوازی دیکه شی هه یه، بۆ وینه هیتانه وهی عیللهت له باتی مه علول، هۆکار و شوین هاته یه، یان به پیچه وانه وه و اتاپه ک له باتی کو، به لام گشتی ئه وانه شیوازیکی تایبه تن له سهر باسی نیسبی له شتیکه تهو اوادا، یانی دهفر و نامان له راستیدا ههر کامیان شتیکن له تهو اواکه ری یه کدی. فنجان و قاوهی نیو ئه و، ئه وه ندهش له ته ک یه ک بلاونین، خو ناکرئ به بی دهفر قاوه وه خوین، ههر بهم جوړه یه، عیللهت و مه علول له یه ک هاویر نین، که و ابو ده توانین بیژین له یه ک گرتنی ئه وانه یه کو یه ک پیک دیت.

وینهی دووهم له راستیدا نیشانه یه که له میتافور، یان خواستنه وه یه له متونیمیدا پیکه وه به سترای ژیری بناخه ی ههر کاریکه، له میتافوریشدا وینهی

دهرده که وئ، بگپروه له و وینهی دووهمی کتیبه که دا، له باتی بوونای که فیلیکی قووت داوه و خه ریکی هه لاندنیه تی، شپوه و بیچمی کلاویکی کیشا وه ته وه، له بهر ئه وهی ئه م دوانه لیک نزیک و ویکچوونیان له به یندا هه یه و ده توانن یه کدی له بیر و زیندا راوه ستاو بکن. زهین و بیرى مندال له بهر ئه وهی جوان ناتوانی شته کان لیک هه ل لاویرئ و جوپیان بکاته وه، هه میشه ئه وانى لیده گوړئ و به هه لدا ده چئ، به زمانیکی که بیژین، مکانیزمی خواسته وه له زهینی زارو کدا فره به هیزه، کاتیک هزر و هیزی تیگه یشتن چوه بان، ئه م مکانیزمه ش داده به زئ، له بهر ئه وهی ئه قل ده توانی شته کان له یه کدی هاویر بکات. کاتیک هزر گه شه ی سهند، نه ک ههر شته کان، ته نانه ت چه رخه ی دنیاش یه کلا ده کاته وه، ئیتر له وانه به رازی تیکه لاوی جیی سه رنجی خوئی له ده ست دهر بچئ، ئیشی هونه ر و ئه دهب له راستیدا ئه وه یه که ئه و میکانیزمه بۆ جاریکه دیکه له زهین و بیرى بیسه ردا به باشی بچه سپینی، راسته که ئه مه یه متونیمی و میتافور ژیرخانی ئه دهب و هونه ر له سهر ئه وان چئ ده کرئ، له ههر کام یه ک له وانه دا دوو شت هه یه که به شیوه یه ک پیکه وه گری ده درین. واته جوړیک تیکه لاوی له ناویاندا هه یه، یان چه شنیک ویک چون دۆزینه وهی ئه و تیکه لاوییه تاراده یه ک سه رسوورمانی به شوپنه وه هه یه و بۆ زهینی مروفت جوړیک هه ست کردن به جوانی ناسی

ده خولقتینی، له زانستی رهوانیژیدا، به متونیمی و میتافور و چۆنیه تی ئه وانه و وینه یان، ئیماژ ده بیژن. به گشتی ههر ئه وهی له رواله تدا شتیک بدرکینی، به لام له ناخه وه ئه وه نه بی! ئه مه پئی ده لئین ئیماژه، یان وینه؛ ههروهک ئه و کلک و سه رده ی له یه کهم لاپه رده ی شازاده چکوله دا ده بیینین؛ ئه و سه ر و کلکه له یه کهم نیگادا له که لله سه ریک و کلکیک به و لاوه تر نییه؛ به لام له راستیدا ئه وانه بۆ زهینی ئیمه یانی ناژه لیکه ته و او، ئه و دوو وینه یه، مانایه کی دیکه ش ده به خشن، دواتر راقه و تیبینی ده خمه سه ر.

فه ننازیا، یان سوربال؟

لیدوانیکی دیکه ئه وه یه، که باسه که مان بۆ کراوه تر ده کات، پیناسه ی فه ننازیا، یان سوربال بوونی ئه وه، شازاده چکوله به هوی ئه وهی که سایه تی کهم له وه فه زایه دا بوونه وه رتیکه غهیره خاکیه، فورمی چیرۆکه که ش دۆخیکه فه ننازی هه یه، به لام هه وین گه لیک له سوربالیزی تیدا گونجاوه، ئه مه ش ده گه رپته وه سه ر ناماژه و ده لاله تی هۆگری ئه نتوان دۆست ئیگرۆ پیتری که سه بارهت به ئاندرئ بریتون هه بیوه، که سایه تی و رپبه ری سوربالیسته کان، له سه ره له به ری کتیبه که دا روون و به رچاوه، که و ابو ده کرئ بیژین شازاده چکوله فه ننازییه، یان سوربال؟ به لام فه ننازی له گه ل سوربال چ جیاوازیه کیان له نیواندا هه یه؟

له راستیدا ده کرئ روو داوه کانی دنیای رومان و چیرۆک به سه ر دوو

دهسته دا دابهش بکهین: پروداوی ریالیستی و پروداوی فەنتازی.

مه بهست له پروداوی ریالیستی ئەو پروداوییه که وینهی ئەوان له دنیای راستیدا پرودهدا، ئەگەر هاتو ئەوانه وه راست بگه پین، جیبی سه رسورمان نییه، به لام پروداوی فەنتازیک پیچه وانیهی ئەوانه. فه رزی و راسته قینهی پروداوی فەنتازیک بۆ ئیمه جیبی تیرامان و سه رسورمانه.

وینهی ئەمانهش له دنیای راسته قینهدا پرونادات، ده بی ئەوه بزاین ههردوو لایه نه که به گشتی بیروکه و سازکراوی زهینی خودی نووسه ره، ته نانهت ئەوانهش وا له سه ره بنه مای زۆریک له پروداوه کانی راستی نژم و بیجمیکیان به خۆوه گرتوه.

به لام سوربال شتیکیه زهینی ئامادهی نووسه ره ههچ دهسه لاتیکی له سازدانی ئەودا نییه، ههروهک ئەو شتهی به خهون دهیبینی؛ خهون شتیکیه وهک گیرسان و پیکهاته که مات ده بی، زهینی ئیمهش له جموجوول دهکوهی، ههلبهت دهکری جۆریک دابهشکردن بۆ سوربال له بهرچاو بگرین.

دهکری به شتیکی له سوربال ببیته پروداویکی جیبی سه رنج له ژياندا، وهکو پروداوگه لی تایبتهت، سوربالیسته کان ئەم چه شنه پروداوانه پروداوی ئامانجدار، یان پروداوی مانادار، یان پروداوی دیار و بهرچاو ده بیژن، پروداوه کان نه ئەوهیه رۆشن که رهوه بن، نه ئەوه نه مانا به خشن، به لام جۆریک له پروداوه کان هه ن کهوا ده رده کهوی

ئهو ندهش بی ئامانج نه بن. بۆ وینه، فیکتۆر هۆگۆ شانۆنامه یه کی هه یه به مانای «ماربون دوولۆم» هۆگۆ ئەو شانۆنامه یه یه له کۆتایی دهی ۱۸۲۰ی زایینیدا نووسی و له سالی ۱۸۳۲ی زایینیدا چاپ کرا و گه یشته هۆلی نووسه ران، هۆگۆ سالیکی دواتر، واته سالی ۱۸۳۳ی زایینی له تهک ژنیکی به ناوی ژوولیت دووروه دا ناسیاوی په یدا کرد. ئەویش ئەکته ریکی نه ناسراو بوو، ئەو ناسیاوی و ئاشنا بوونهش بوو به خۆشه ویستییه کی مانابه خش و ئەویندارانه، ئیتر تا کۆتایی ته مهنی هه ره دهوام بوو، هۆگۆ سیس بوونیکی به سه ردا نه هات؛ هۆگۆ له کاتیکی ئەم شانۆنامه ی ده نووسی هه چ چه شنه ناسیاوییه کی له گه ل ژوولیت دووروه دا نه بوو، ته نانهت ناویشی به رگ سوئی نه که وتبوو، به لام سه ربرده ی ماریون دولۆم که سایه تی یه که می شانۆنامه ی ناوبراو، ویکچوونیکی زۆریان له گه ل چیرۆکی ژوولیت دووروه دا هه بوو!

به شتیکی تری سوربال وریته و خهون و خه یاله، وریته و خهون و خه یال راستیگه لیکن به بی وریایی هه ره له زیندا کۆده بنه وه، هه ره بۆیه ئیلهام و ئاگاداری شاعیرانه و هونه ری له سه ره زیندا داده به زن، واته بیروکه ی کتوپر له پیکهیتانی ئەواندا رۆلیکی نابینی، هۆکاری جۆراوجۆر ده توانی به شی خۆناسین نه جوولا بکات، وریابوونه وه و هۆشیا ریبه کان له ناو بیات. ئیتر هه ره ئەوه یه هۆی ورینه و ئالۆزبونوی خه و. ههروهک زۆریه ی ئەو دهواو

دهرمانانه ی ده بنه هۆی تیکدانی هه ناو و میشک و جهسته ...

دهکری به شتیکی دیکه ی سوربال ژیان و تهواوی سه مه بسۆل و نیشانه کانی به راستی وینا بکات. به وه مه رجه ی له روانگه ی زارۆکدا بی، بۆ که سانی ته مه ندار قاپۆری گویز هه ره ئەو گویزه یه که هه یه، به لام زارۆک له چه شنی گه مه ده یینی، له روانگه ی مندا له وه سنووریکی له نیوان خهون و راستییه کاندایه نییه.

له بهر ئەوه ی وریایی ئەو به هیز نییه که وشه نیکی له نیوان وریایی و نا وریاییدا دانه مه زراوه، هه ره بۆ ئەوه بوو سوربالیسته کان زۆریه یان بۆ ئەفراندنی به ره مه کانیان په نا ده بنه بهر ماده گه لیکی وهک تریاک، تاکو بتوانن له مه ره و سنووری وریایی و سستی به پریتن.

هه لبهت جۆری نووسین، یان گێرانه وه له سوربالیزمدا گرنگه، له گوزارشت کردندا، یان له نووسینی ئەو سورباله دا ناشی ئاگاداری و هه ره خۆ بنوینی، واته هه ره به م شیوه یه ی سوربال دیته سه ره زهین ده بی راسته وخۆ هه ره به م جۆره ی هه یه باس بکری و بنووسریته وه، به بی ئەوه ی دهستی تیوه بدری، به بی ئەوه ی گۆرانکاری تیدا نه یه ته کایه وه، یان ریکوپیکی و شیواز و ریکاری تایبتهت نه بیته ناواخنی. واته هه ره ئەو شته ی که سوربالیسته کان پێیان ده گوت نووسینه وه ی خۆکار، وهک بریتۆن ده لی: شتیکیه له شیوه نووسینی پهروه نده و دۆسیه ی دکتۆره کان له وه پهروه نده ی که دکتۆره کان بۆ نه خۆشه کانیان داده مه زریتن.

ئەو پشكەن و كارانهى پزىشك دەيكات و نهخوش دەببىت، ههروهك خۆى لەو پەروەندىيەدا دەنوسنەوه، بەبى ئەوهى هيچى لىن زيادوكەم بكن سەرەراى ئەوه لە نووسىنى ئەوانەدا هيچ گرنگىيەك بۆ وتەكان لەبەرچا و ناگرن. چى زياترى تىدا ناووسن، چونكە تىبىنىيەك نادركين، ئىتر بۆيە تارىفات لە پەروەندەكەدا زۆر بە كەمى وەبەرچا و دەكەوى.

سورباليستەكان لەگەڵ چىرۆك و رۆمانووسىش فرە نەيار و بەرھەستكار بوون، ئەندرى برىتون لە رىپورەسى ئەسپەردەكردنى (ئەناتۆل فرانس) دا گوتەيەكى پىشكەش كرد و گوتى: «ئىمە هاتووين كە بى نرخی و بى فەرى بنىژين!» مەبەستى لە بى فەرى «رۆمان» بوو. هۆى نەيارى سورباليستەكان لەمەر رۆمان ئەوه بوو كە رۆمان ژىرانەترىن جۆرى ئەدەبىيە، بەراستى هزر و خۆناسىنى نووسەر ئالوگۆرپىيەكى باش لە ژياندا دىنيتە پىش، تاكو ئەوانە بەشپەوى راستىيەكانى رۆمان بەرجەستە بكاتەوه. سورباليستەكان تەنيا سەربردەى راستەقىنە و ژياننامەيان بەلاوه پەسند بوو، ئەندرى برىتون لەبەشى يەكەمى «ناديا»ى خۆيدا بەبى پەردە و دلنابوون باسى ئەو بابەتە دەكا، ئاماژە دەكاتە يەكێ لە ژياننامە و بيوگرافىيەكانى فىكتۆر هۆگۆ. باسەكە دەباتەوه سەر شپەوى نووسىن و چاوپىكەوتنەكانى خۆى لەگەڵ نادياردا، دەلى: ههروهها لە ماله جامخانەكەمدا دەمىنمەوه، واتە چ شتىك ناشارمەوه و

جىگۆركى پىناكەم. باسەكەى ئەو لەمەر ئەو بابەتەنەوه، بەلام ناخۆ شازادە چكۆلە دەتوانى بىتە چىرۆكى سوربال؟

بىاوان و ورتەنى نووسەر

تا ئەو جىيە ئاشكرايە نووسەرى شازادە چكۆلە شەش سال پىش لە نووسىنى ئەو كىتەبە فرۆكەكەى بەسەر ئاسمانى بىاباندا تووشى گرفت هاتوو، ناچار دەبى لەوى بنىشيتەوه، هەلبەت لەم رووداوەدا ئەو تەنيا نەبووه و يارىدەدەركى بەناوى ئەندرى پرەو لەگەلدا بووه، ئىتر ئەوان بەشى تاقە رۆژتىك ئاويان پى بووه، ئەو وىش بۆ كاتى ئاسايى لە فرۆكەكەدا نەك بۆ مانەوه لە بىابانىكى ئاوا گەورەدا، هەر لەبەر ئەوه بوو لە يەكەم سەعاتى نىشستەنەوياندا تووشى دز هيدراتاسىن و ورتەنە دەبن و دەچنە كۆماوه، بى ئىختيار دەكەون و هۆشيان لەلای خۆيان نامىن، تاكو وشتر سوارىك لە بەختى ئەوان بەويدا تىدەپەرى و دەيان بىن، بەختىرەى هەلىان دەگرى و دەيان باتە سەر كانى و مىرگىك، بەشپەوى خۆيان ئاويان دەداتى و لەدەست مردن پرگارىان دەكات، وا ديارە بەرلەوهى ئەوان لە هۆشى خۆيان بچن، لەو بىابانەدا چاويان بە رىپوىيەك دەكەوى، وەك دەلەن رۆژگارى مندالى ئەنتوان دۆسنت ئىگۆرپىرى زۆر لە شازادە چكۆلە نىك بووه و لەبەر ئەوهى تووكى سەرى زىرىن بووه، بەخورشيدشا بانگيان كردوو. كەوابوو دوور نىيە گىرەنەوهى

كتىبى شازادە چكۆلە بە راستى سورباليك بىت، لەم رووداوى بىابانە، يانى هەر لەو كاتەدا كە نووسەر لە بىاباندا تووشى ورتەنە بووه، رووداوى ئەم كىتەبە وەك ورتەنە و خەيالات هاتۆتە بەر زەينى.

راستىيەكە لەو دەدايە تەواوى ئەو شتانە كە دەبنە بنەما و رىوشىن لە سورباليستدا، لە شازادە چكۆلەدا كۆتۆتەوه، ههروهك بە كەم گرتنى ئەقلانىيەت و دياردە و نىشانەكانى بەگشتى، رەت كردنەوهى ئۆمانىزمى رۆژئاوايى بە هەند نەگرتنى تەواوى پىشەكان، پەسن و پىداهەلدان لە چىرۆكى راستەقىنە، پەسنى سوربال، پەسنى وىناكردن و زانستەكان، ئاوردانەوه لە كورتبىژى و دوورى لە تارىفات، سەرنجدان بە رەمز و شتە سەير و سەمەرەكان، تەواوى ئەوانەى كە دەبنە بنەماى سورباليزم، جگە لەمانەش ئەو نووسىنە جۆرىكە پەسن و تارىفاتى ئەوتۆى تىدا نابىن! لەباتى وەسفكردن زۆرتر كەلك لەوتەنە و دىمەنگەل وەرگىراوه.

بەلام ئەمە جىي ئاماژە پىدانە كە شتىك لە شازادە چكۆلەدا هەيە لەگىرەنەوهكانى سورباليستى و تىپىكدا نابىن، شپەوىكە لە فۆرمى سەربردەيى، شازادە چكۆلە تا ئەندازەيەك لە سەربردەى فرىشته و پەربىان نىك بۆتەوه.

لێرەدا جىي خۆبەتى بگەرپىنەوه سەر ئەو دوو شكۆ و بىچمەى لەسەرەتاي كىتەبەكەدايە، بگىرەوه، لەناو ئەو وانەگەلەدا كە گەورەكان فىرى دەكەن بەجىي ئەوان شپەوىكارى فىر بىت، ئەو تەنيا حەزى لە جوگرافىيە: «مرۆقە مەزنەكان

نامۆزگاربیان کردم دهست ههلبگرم له کیشانهوهی مارهبوئاییهکان، ریتکوپیتک، یان قههف قههف و چهلهمهیی، له باتی ئهوه کاره فیری بیرکاری و جوگرافیا و میژوو بم.. له راستیدا جوگرافیا یارمهتیدام به چاوگیترانیک زانیم چین له کوئییه و ئاریونا له چ لایهکه، ئهگهر هاتوو له نیوهشهودا له ههر جییهک تووشی بزر بوون و سهه لیشیوان هاتین، ئهوه زانیارییهانه بهکارمان دیت.»

یان: شازاده چکۆله گوتی: «ئهوه کتیبه گهورهیه چییه؟ ئیوه لیتره خهریکی چین؟»

بهریز پیر گوتی: «من جوگرافیازانم.»

«جوگرافیازان چییه؟» «کهسیکه زانا، دهزانی زهریا، دهزانی زهریا و رووبار و چیا باژیر و بیابانهکان له کویدان.»

شازاده چکۆله گوتی: «بهراستی زۆر باشه! ئیتر ئهوه کاریککی تهواوه!»

جوگرافیا، بهپهچهوانههی میژوو، رووداوهکان ههر وهکو خۆیان دهگیتیتتهوه، بهتایبهت وینه و بیچمی جوگرافی، کهچی تهنانهت راستترین ههوال و گیتراوههی میژوویی جۆرپیک له گیتراوه، یان رۆمانی حسیبی بۆ دهکهه. له بهر ئهوهی بیر و زهینی میژوونووس زۆریه راستییهکان دهست تیهودهدهدات و دهستیان بهسهردا دهگری، شته سههسورهینهههکان له جوگرافیدا کهم نین، ههروهک وینهی ماری بوئا، یانی وینهکان یهک و دووی کتاوهکه، له راستیدا ههر کام

لهوانه یهک چیرۆکی راستهقینهی مانادارن له سوریا لیستدا. ئهوانه راستییهکی جیی سهرنج رادهگوتینه سهه میشکی خوتنهه، ههروهک راستییهکانیش بهیی دهست تیهوردان ویتا دهکهه و دهیخههه روو؛ که وا ماریکی چهند گهزی خۆی له دهوری گیانداریک هالاندووه، خهریکی تیک شکاندن و کوشتنی بوو، بهراستی جیی سههسورمانه، ههروایه، خهوتنی شههش مانگهی ماری بوئا کاتیک فیلیک به خری قوت دده!

یان ههر وهک کۆتایی مانای وینهکه، که دهکری ئهوه ماره دهست پیک گیتراوهکه بیت.

مار نیشانهی ئاگاداری و مردن

شازاده چکۆله رووداوێکه به وینه و شکلی مار دهست پچ دهکات و به وینهیهکی دیکه له مار کۆتایی پچ دیت، وینهکانی ماری بهرایی نیشانهی بارودۆخی شتیکه که ههر خۆی هیمای ئاگاداری و زانسته، واته دیاردهیهکه له زمان، دووه ماری شیهویهکه له مردن: «تهنیا درهوشانهوهکهی زرد له پهنا گوتینگی پیدایا ههر ئهوهنده. (ل م) مار، له بنه پرتدا، خۆی له خۆیدا، متونیمی مههگه، له بهر ئهوهی ههندیک جار مرۆف دهکوژی، بهلام چاره نووسی هه نووکهی مرۆف ههر مار بوو که دهستی پچ کرد. ئهوه مار بوو به هۆ، ئادهه و سهوا له بهری داری زانسته بخۆن و له مانای شهه و خیر ئاگاداری وهدهست بیتن.

دواتریش ئاگاداریان به سهه ئه شق

و ئهویندا هه بی. ههر بۆیه کار دهگاته جییهک شتییک به ناوی مههگ بناسن. سههیر نییه که ئهنتوان دوست ئیگروپیری ئهوه مانایهی له مهه دهستیپیک چیرۆکه کهی له پیش چاو گرتی. مار، کردنهوهی چاره نووسی ژبانی هه نووکهیی مرۆفی پیتبوو، کۆتایی هینانیشی ههروا؛ ژبانی ههر کهسیک له بناوانهوه له راستیدا دهست پیک زانسته و ئاگادارییه له دنبا دا پیره وه که دهیی و به مردنیشی کۆتایی پچ دیت. ئیتر زارۆکانیش له ته مه نی شههش سالیدان، له مانای مردن تیدهگهه. رهنگی ههر له بهر ئهوه بی بیژهر گیتراوه کهی به بیره وه رییه که دهست پچ دهکات، ههر ئهوه بیره وه رییه شههش بۆ خۆی جۆرپیکه له مههگ، ئیتر ئهوه بیره وه رییه بۆ ته مه نی شههش سالی ئهوه دهگه ریتتهوه:

«شههش سالم بوو، جاریک وینهیهکی یه کجار جوانم به چاو بینی، له کتیبیکدا له مهه دارستانی ئوستوا، به ناوی چیرۆکهکانی راسته قینه.» ئهوه وینهی ماری بوئا بوو، خهریکی قووتدانی ئازهلنیک بوو.

سههراوهی فارسی:

جام جم، سالی ۱۳۸۷ی کۆچی ههتاوی، ژماره ۲۳۳۵ - بابته لیدوان

بهفرانباری ۲۷.۸ی کوردی